

RNDr. Kvetoslava Matlovičová, PhD.,
Mgr. Barbora Némethyová,
prof., RNDr. René Matlovič, PhD.
University of Presov in Presov, Slovakia

City Branding of Bratislava: History and the Present

Národný legislatívny rámec

Obraz Slovenska vo svete je aktuálne stotožňovaný s automobilovým priemyslom. Pretože sa tu vyrobí najviac automobilov na obyvateľa vo svete (105,7 na každých tisíc obyvateľov) je označované aj ako nový Detroit. Tento prívlastok sa však viaže skôr k jeho západnej časti.

Transformačné procesy po roku 1989 súvisiace s prechodom Slovenska k trhovej ekonomike a snaha o začlenenie do Európskej únie, vyvolali naliehavú potrebu zmeny existujúcich, eventuálne vytvorenia nových legislatívnych a inštitucionálnych pravidiel fungovania spoločnosti. Potreba vytvorenia komplexného systému podpory regionálneho rozvoja na všetkých mierkových úrovniach, viedla v r. 2001 k vytvoreniu dovtedy absentujúcej zákonnej úpravy. Nový zákon, stanovil pre mestá a obce nevyhnutnosť vypracovania, schválenia a pravidelného vyhodnocovania stratégie rozvoja ich územia (Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja - PHSR). Tento dokument je doplnkom k územno-plánovacím dokumentom a mal by byť s nimi v súlade. Platná legislatíva však nestanovuje potrebu využívania marketingových nástrojov v procese regionálneho rozvoja a preto sa marketingový plán obce považuje za mäkký plánovací dokument.

Všeobecná charakteristika mesta

Napriek histórii osídlenia územia siahajúcej až 5000 pred Kristom je Bratislava jednou z najmladších metropol Európy. Hlavným mestom samostatnej Slovenskej republiky sa stala 1.1.1993 (po dohode o rozdelení pôvodného Česko-Slovenska). Zároveň je aj najväčším mestom Slovenska (427 000 obyvateľov) s veľmi priaznivou makropolohou a výbornou dostupnosťou všetkými druhmi dopravy v rámci strednej Európy. Leží medzi Viedňou a Budapešťou na splavnom Dunaji ústiacom do Čierneho mora a kanálmi prostredníctvom Mohanu a Rýna prepojenom so Severným morom. V blízkosti mesta sa nachádzajú viaceré brány – úžiny (Devínska brána, Carnuntská brána) na strednom toku Dunaja, ktoré priťahovali všetky cesty v regióne do strategického užšieho pásma medzi Litovskými vrchmi a Malými Karpatmi, reprezentujúcimi bariéru medzi Viedenskou kotlinou a Malou dunajskou kotlinou (Buček 1995, 146). Mezopoloha Bratislavy vzhľadom k územiu Slovenskej republiky je však pomerne nevýhodná, krajne excentrická, v juhozápadnom kúte štátu. Mikropolohu mesta charakterizuje kontakt Podunajskej nížiny, Malých Karpát a Záhorskej nížiny, čo vytvára malebný charakter mesta rozkladajúceho sa najmä na terasách a alúviu rieky Dunaj a priľahlých svahoch Malých Karpát s prevažujúcou južnou a juhovýchodnou expozíciou, vhodnou pre rozvoj vinohradníctva.

Historický kontext

Bratislava (do roku 1919 Prešporok, nemecky Pressburg, maďarsky Pozsony) zohrávala už od staroveku významnú úlohu centra osídlenia na križovatke Dunajskej a Jantárovej cesty. Už v prvom storočí pred Kristom bola centrom vyspelej kniežacej i vojvodcovskej ústrednej moci Keltov. O tom, že už 1. storočí pred Kristom to bolo stredisko podunajskej ríše Keltov so silnou koncentráciou obchodu, svedčia početné archeologické nálezy z tohto obdobia. Medzi najvýznamnejšie patria strieborné mince, tzv. biateky (táto minca je dnes symbolom Národnej Banky Slovenska) (Navrátilová, Hatalová 1996, 13). V nasledujúcom období na jej územie zasahoval severný okraj Rímskej ríše (1.-4. storočie n. l.). Rimania tu v tom čase vybudovali jeden z veľkých vojenských táborov na strednom Dunaji, známy ako Gerulata, ktorý predstavoval súčasť fortifikačnej línie Limes Romanum. Prví Slovania na územie Bratislavy prišli počas sťahovania národov v 5. storočí. Významnú pozíciu nadobúda územie mesta aj začiatkom 9. storočia, kedy sa sformoval samostatný štátny celok – Veľkomoravská ríša. Existujúce sídlo bolo dôležitým cirkevným, administratívnym, kultúrnym, vzdelanostným centrom (Navrátilová, Hatalová, 1996 14).

Centrálnu funkciu si Bratislava zachovala aj za Uhorského štátu, kedy bola dôležitým správnym (sídlo župy) a cirkevným strediskom uhorského pohraničia. Bratislavský hrad sa postupne stal jednou z najlepšie opevnených pohraničných pevností Uhorska, ktorý dokázal odolať aj nájazdom Tatárov (1241) (Bratislava Tourist Service 2005, Bratislava v historickej skratke 2010, Navrátilová, Hatalová, 1996).

Udelenie rozsiahlych mestských privilégií kráľom Ondrejom III. v roku 1291, prinieslo rozvoj obchodu, remesiel a vinohradníctva. Na mincové právo (1430) a právo používania erbu (1436) si však musela počkať ďalších takmer 140 rokov. Priaznivým obdobím pre mesto bola vláda kráľa Mateja Korvína, ktorý nielen že potvrdil všetky výsady slobodného kráľovského mesta, ale v roku 1465 založil prvú univerzitu na území dnešného Slovenska - Universitas Istropolitana, ktorá však po jeho smrti zanikla (1491) (Bratislava v historickej skratke 2010). V obraz mesta v 14. - 15. storočí možno charakterizovať ako centrum remesiel, obchodu a vzdelávania.

Zlé časy, ktoré nastali pre Uhorsko po vpáde Turkov do jeho centra a obsadení Budína, paradoxne priniesli Bratislave výrazne posilnenie pozície. Už v r. 1531 sa stala sídlom Kráľovskej uhorskej komory a Kráľovského miestodržiteľstva. V roku 1536 bola vyhlásená za hlavné mesto Uhorska a stala sa tak na dve storočia snemovým mestom, sídlom centrálnych úradov, arcibiskupa (1543) a korunovačným mestom uhorských kráľov. Koncom 18. storočia za vlády Márie Terézie panoval v meste čulý stavebný ruch, v rámci ktorého boli za účelom expanzie mesta zbúrané hradby a počet obyvateľov sa strojnásobil. Bratislava stala aj významným kultúrnym (1776 - založenie stavovského divadla so stálym súborom hercov) a hospodárskym centrom (1780 – založenie prvej manufaktúry) (Bratislava Tourist Service 2005). Najvýznamnejším obchodným artiklom bolo víno. Mesto sa s počtom 33 000 obyvateľov v r. 1780 zaradilo na prvé miesto v Uhorsku a predstihlo teda aj Budín, Pešť a Debrecen (Lacika 2000, 36).

O status najvýznamnejšieho politicko-spoločenského centra Uhorska však prišla v roku 1783, kedy dal Jozef II. pokyn k presťahovaniu centrálnych úradov do Budína. Bratislava síce zostala miestom korunovácie kráľov a rokovania uhorského snemu (do roku 1848), ale strata pozície hlavného mesta znamenala výraznú zmenu imidžu mesta z prekvitajúceho kráľovského na mesto provinčného významu (Bratislava v historickej skratke 2010). Jozefínska reforma územno-správneho usporiadania, majúca však len krátkodobú účinnosť, degradovala postavenie mesta tým, že ho zaradila do dištriktu so sídlom v Nitre. Z národného pohľadu, však jej dôležitosť neklesala, ale naopak stala sa centrom šírenia osvietenských myšlienok slovenského národného obrodovania. Historickou udalosťou, ktorá zviditeľnila Bratislavu na medzinárodnej politickej scéne, bolo podpísanie Prešporského (Bratislavského) mieru v r. 1805 po veľkej bitke troch cisárov pri Slavkove (Austerlitz), čo viedlo k formálnemu zániku Svätej rímskej ríše nemeckého národa (Lacika 2000, 38).

V polovici 19. stor. mala Bratislava 23 000 obyvateľov nemeckej, 9 500 slovenskej a 3 000 maďarskej národnosti (Navrátilová, Hatalová, 1996, 16). Bratislava sa stáva centrom slovenskej vzdelanosti, k čomu prispelo zriadenie Katedry reči a literatúry československej na bratislavskom evanjelickom lýceu, ktorej vrcholným obdobím bolo pôsobenie Ľudovíta Štúra (1803), jednej z najvýznamnejších osobností slovenských národných dejín. (Bratislava v historickej skratke 2010). Naďalej však bola dominantne nemeckým mestom s významným zastúpením slovenského, maďarského a židovského obyvateľstva. V židovských komunitách sa Bratislava stala známym európskym centrom vzdelávania rabínov na ješive, ktorú viedol v r. 1807-1839 rabín a učenec Chatam Sofer (ješiva po jej zrušení v roku 1939 bola v roku 1950 obnovená v Givat Shaul v Jeruzaleme a nesie názov Pressburg Yeshiva). Z hospodárskeho hľadiska sa naďalej rozvíjalo vinohradníctvo. Z medzinárodného hľadiska a pozície mesta bol dôležitý vznik firmy Hubert v roku 1825, ktorá sa stala prvou mimofrancúzskou spoločnosťou, ktorá zaviedla technológiu výroby šumivého vína. Do tohto obdobia spadajú aj počiatky formovania finančného sektora (Prvá prešporská sporiteľňa – r. 1842) (Lacika 2000, 40). V r. 1851 mala Bratislava 42 178 obyvateľov a v rámci Uhorska ju veľkostí predbehli Pešť, Budín a Szeged (Matlovič 2005, 47).

Po rozpustení posledného uhorského snemu a premiestnení politického sídla do Pešti, poklesol politicko-správny význam Bratislavy v rámci Uhorska. Túto stratu čiastočne kompenzoval prudký rozvoj priemyslu a kultúry. Dôležitým impulzom pre hospodársky rozvoj bolo zrušenie poddanstva (1848) a nástup industrializácie. Začiatok výstavby prvej európskej železničnej magistrály (*Severná železnica cisára Ferdinanda*) v roku 1837, spájajúcej Viedeň s Krakovom (Poľsko) cez Břeclav - Přerov (Česko), predstavoval pre Bratislavu potenciálne ohrozenie trhu poľnohospodárskeho tovaru a dreva zo západného Slovenska. Preto sa o rok neskôr začínajú práce na stavbe prvej konskej železničnej trate na Slovensku vedúcej z Bratislavy do 14 km vzdialeného Svätého Jura (1840) a neskôr do Trnavy (1846) a Serede (ŽSR 2008). Výborná poloha mesta na splavnom Dunaji ako aj blízkosť Viedne (60 km) umožnili rozvoj moderných druhov dopravy na parný pohon (paroplovba na Dunaji fungovala už od roku 1818). Nové možnosti rýchlejšej dopravy ako aj proexportné záujmy Uhorska, viedli k potrebe vybudovať železničné spojenie Viedeň – Pešť – Debrecen, s možným pokračovaním až k Čiernemu moru. Opätovné nebezpečenstvo obídenia Bratislavy výstavbou pravobrežnej verzie trate sa napokon podarilo zažehnať až napokon po štyroch rokoch prác v roku 1848 dorazil do Bratislavy prvý parný vlak (ŽSR 2008).

Mesto sa postupne modernizovalo. Rozvíjal sa priemysel (plynáreň v roku 1859, dynamitka Dynamit Nobel v roku 1873, rafinéria ropy Apollo v roku 1895, cvernovka Danubius v roku 1900, pivovar Stein v roku 1873, cukríkareň Stollwerck, gumárne Gumon v roku 1911), čím sa na prelome 19. a 20. storočia stala Bratislava druhým najvýznamnejším priemyselným centrom Uhorska. Vybudoval sa most cez Dunaj (1891), prístav a v roku 1895 začala prevádzka elektrárne a električkovej dopravy (Lacika 2000, 40). V roku 1914 sa začala prevádzka električkového spojenia medzi Bratislavou a Viedňou (zanikla v roku 1945). V oblasti kultúrneho rozvoja priťahovala pozornosť predovšetkým významných európskych hudobníkov, ktorí tu prezentovali svoje umenie i tvorbu (F. Liszt, A. Rubinstein, F. M. Bartholdy, F. Mazas a i.) (Navrátilová, Hatalová 1996, 17). Pozícia Bratislavy v kontexte miest Uhorska sa relatívne zhoršila. V roku 1900 mala 61 537 obyvateľov a veľkostne zaostávala za Budapešťou, Szegedom, Suboticou a Debrecínom (Matlovič 2005, 47).

Pripojenie Bratislavy k novovzniknutému Československu (28. 10. 1918) narazilo na odpor Maďarska a prebehol až s trojmesačným oneskorením (1.1.1919). Počas tohto historicky krátkeho obdobia sporu o mesto, v čase keď sa už schyľovalo k dohode o jeho pričlenení k Československu, sa maďarská a nemecká časť obyvateľov mesta pokúsila o získanie statusu tzv. slobodného mesta (teda akéhosi podunajského Singapuru či Monaka) a premenovanie na Wilsonovo mesto (na počesť vtedajšieho prezidenta USA v snahe zavďačiť sa víťazom I. svetovej vojny). Aj tak krátke obdobie im stačilo na spustenie propagácie nového označenia mesta. Vyrobené boli pohľadnice, známky, mapy a pečiatky s označením Wilsonstadt (Lacika 2000, 42). Ich snahy však skončili neúspechom. V r. 1919 bol schválený nový názov mesta (Bratislava) a po jeho pripojení k Československu odišli významné skupiny maďarského a nemeckého obyvateľstva. Počet obyvateľov sa však napriek tomu zvyšoval, najmä zásluhou imigrácie z vidieka a z českých krajín (predovšetkým inteligencie). (Bratislava v historickej skratke 2010, Navrátilová H., Hatalová M., 1996, 18). Bratislava získala pozíciu administratívneho centra Slovenska, čo prirodzene prispelo k zvýšeniu jej hospodárskeho, spoločenského a kultúrneho významu. Založená bola Univerzita Komenského (1919) a Slovenské národné divadlo (1920). Pre medzivojnové obdobie je príznačný rozvoj všetkých relevantných oblastí hospodárstva a intenzívna stavebná činnosť (obytné a premyslené zóny). Modernizovaný prístav s verejným skladištom sa dokázal presadiť ako dôležité tranzitné stredisko prepravy medzi Balkánom a Maďarskom na jednej strane a Poľskom a Nemeckom na strane druhej (Fabricius 1999, 131). Potreba rozširovania hospodárskych stykov s podunajskými štátmi, ktoré boli odberateľmi výrobkov československého priemyslu, si vyžiadala úsilie aj v oblasti propagácie vo vzťahu k potenciálnym obchodným partnerom. V roku 1921 bol zorganizovaný prvý tzv. Orientálny trh (pôvodne sa konal priamo v prístave), neskôr (1923-1942) známy aj ako Dunajský veľtrh. Pre tento účel bola v roku 1931 postavená účelová výstavná hala, ktorej priestory po zrušení Dunajských veľtrhov (po 2. svetovej vojne), zmenili dominantné funkčné využitie a boli adaptované pre Park kultúry a oddychu (PKO) (KOTP 2008). V roku 1922 začala pôsobiť v meste komoditná burza, čo možno pokladať za prejav ekonomickej emancipácie a zlepšovania pozície. Potvrďuje to aj fakt, že sa tu usadili banky, centrály obchodných a priemyselných podnikov. Dopravná dostupnosť mesta sa zlepšila v roku 1923 po zavedení pravidelnej leteckej linky z Prahy na bratislavské letisko vo Vajnorochoch. V mediálnej oblasti bol významným medzníkom rok 1926, v ktorom sa začalo rozhlasové vysielanie z Bratislavy. Z architektonických diel, ktoré sa stali symbolmi mesta je možné spomenúť najmä prvú výškovú budovu – 11 poschodovú budovu, známu ako Manderla, postavenú v r. 1935 a obytný komplex Avion z roku 1931 (získal ocenenie Stavba storočia na Slovensku v kategórii obytné stavby).

V rokoch 1939-1945 bola Bratislava hlavným mestom Slovenskej republiky – samostatného štátu, vytvoreného na základe vôle fašistického Nemecka. Bolo tu sídlo prezidenta, parlamentu, vlády a všetkých úradov štátnej správy. Časť jeho územia (Petržalka, Devín) pripadla Nemecku. Význam mesta sa zvýšil. Došlo k rozvoju vzdelávacích a výskumných inštitúcií. V roku 1939 bola do Bratislavy umiestnená Slovenská vysoká škola technická, v roku 1940 vznikla Vysoká škola obchodná a v roku 1942 Slovenská akadémia vied a umení.

Po druhej svetovej vojne nastal dynamický rozvoj mesta, ktorý bol podmienený industrializáciou a následným rozvojom nevýrobných aktivít. Mesto sa stalo dôležitým centrom chemického a gumárskeho priemyslu (napr. Slovnaft), elektrotechnického (napr. Bratislavské elektrotechnické závody), strojárkeho priemyslu (napr. Bratislavské automobilové závody), sklárskeho, textilného a potravinárskeho priemyslu. Administratívne územie mesta sa rozširovalo v roku 1946 a 1971. Počet obyvateľov sa zvýšil trojnásobne (z 138 988 v roku 1940 na 442 197 v roku 1991). V priestorovom vývoji sa to prejavilo výstavbou rozsiahlych obytných sídlisk, ktoré sa stali osobitným elementom urbánnej štruktúry. Na sklonku komunistickej éry v nich bývali dve tretiny obyvateľov Bratislavy. V Bratislave-Petržalke bolo v roku 1973-1986 vybudované najväčšie sídlisko v Česko-Slovensku, ktoré malo 42 330 bytov a 126 000 obyvateľov (Mládek 2000, 84). Pokračoval rozvoj vysokého školstva, kultúry a vedy. V roku 1948 začala činnosť filmových ateliérov, v roku 1949 koncertná činnosť Slovenskej filharmónie a v roku 1951 bola založená Slovenská národná galéria. V roku 1953 vznikla Slovenská akadémia vied na báze Slovenskej akadémie vied a umení. V mediálnej pozícii mesta nastal kvalitatívny posun začiatkom televízneho vysielania z bratislavského štúdia (1956). Dopravná dostupnosť mesta sa zlepšila

výstavbou nového letiska v Ivánke (1951). Pre rozvoj priemyslu malo veľký význam dokončenie ropovodu Družba v r. 1962 z ruského ropovodného uzla v Samare. V r. 1969 sa začala aj výstavba diaľnic v smere do Prahy (prvý úsek Bratislava-Malacky bol sprevádzkovaný v roku 1973) a v roku 1972 aj v smere do Košíc (prvý úsek Bratislava-Senec bol dokončený v roku 1975) (Lenny 2007). Posilnenie obchodnej, veľtržnej a výstavníckej funkcie Bratislavy priniesol začiatok pravidelných výstav chemických výrobkov Incheba (1967) a následne v od 70. rokov aj výstavba výstavniska na pravom brehu Dunaja. Prestíž mesta mala zvýšiť realizácia viacerých pozoruhodných architektonických projektov. V roku 1972 bol dokončený druhý most cez Dunaj - Most Slovenského národného povstania (most SNP, dnes nazývaný Nový most, pripomínajúci „lietajúci tanier“). Táto nesporne na svoju dobu unikátna stavba (jednopylónový, oceľový, cestný, zavesený most vejárového dizajnu) sa v roku 2001 stala „stavbou storočia“ na Slovensku v kategórii mostné stavby. Pri jeho výstavbe však došlo koncom 60. rokov 20. storočia k asanácii západnej časti historického jadra mesta (Rybné námestie, časť Podhradia, štvrť Vydrice), čím sa vytvorila bariéra medzi hradom a historickým jadrom a nenávratne stratila časť kultúrneho dedičstva. Z ďalších objektov so symbolickým významom možno spomenúť budovu rozhlasu v tvare obrátenej pyramídy z roku 1983 (získala ocenenie Stavba storočia na Slovensku v kategórii spoločenské stavby), dom odborov Istropolis (1981), televíznu vežu na vrchu Kamzík (výška 194 m) (1975) a budovu televízie v Mlynskej doline (1975), ktorá bola so svojimi 28 poschodiami a výškou 107,5 m dlho najvyššou budovou v Česko-Slovensku. (SME 2004).

V ostatných dvoch dekádach boli pre Bratislavu dôležité dva rozvojové impulzy. Prvým bol pád železnej opony a postupný pokles bariérového efektu štátnych hraníc po r. 1989, ktorý sa zavŕšil vstupom SR do Schengenského priestoru v roku 2007, čím sa významným spôsobom zmenila geopolitická a geoeconomická pozícia Bratislavy. Teritórium tzv. zlatého trojuholníka Európy (Viedeň-Bratislava-Győr) je považované za mimoriadne perspektívne z hľadiska ďalšieho rozvoja. Najväčším rozvojovým impulzom a zároveň novou výzvou pre marketing a branding Bratislavy bola skutočnosť, že sa 1.1.1993 stala hlavným mestom nového štátu na politickej mape sveta.

Aktuálny place branding Bratislavy

Zásadné celospoločenské zmeny v krajine koncom roku 1989, viedli po roku 1990 k vytvoreniu nových orgánov samosprávy mesta Bratislavy. Potreba reflektovať novovzniknutú spoločensko-ekonomickú situáciu viedla k spracovaniu a v r. 1993 aj k prijatiu strategického plánovacieho dokumentu - Stratégia rozvoja hlavného mesta SR Bratislavy (SRB 2008:). Následne koncom roku 2004 bol schválený marketingový plán rozvoja turizmu na území metropoly Slovenska: Konceptia rozvoja cestovného ruchu na roky 2005-2006. Hlavným cieľom tohto dokumentu bolo zlepšenie využívania existujúceho kultúrno-historického a produkčného potenciálu Bratislavy, ako aj zmodernizovanie a dobudovanie potrebnej infraštruktúry pre cestovný ruch (KRCR 2004:). Koncom roku 2008 mesto realizovalo marketingový výskum spotrebiteľského správania návštevníkov Bratislavy, ktorý sa stal základom pre marketingovú komunikačnú stratégiu aktívneho cestovného ruchu na roky 2009-2012 (Správa 2007).

V súčasnosti prebieha diskusia a príprava programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta pre nasledujúce decénium (2010-2020), v rámci ktorej sa za priority relevantné vo vzťahu k brandingu objavujú: destinačný manažment s orientáciou na kongresový a incentívny (motivačný) turizmus, podpora lepšieho využitia intelektuálneho a kreatívneho potenciálu mesta pri formovaní znalostnej ekonomiky, dosiahnutie pozície prestížnej lokality pre investorov v oblasti strategických služieb, zvyšovanie kvality života v meste a kvality mestského prostredia. Hlavné ciele a priority ďalšieho smerovania hlavného mesta boli zhrnuté do nasledovných šiestich oblastí:

1. Bratislava – nadregionálne centrum - posilniť obraz Bratislavy ako významnej a vyhľadávanej stredoeurópskej metropoly a zvýšiť jej atraktivitu pre návštevníkov a turistov a posilniť odvetvie cestovného ruchu
2. Znalostná ekonomika - zlepšiť infraštruktúru a služby pre rozvoj znalostnej ekonomiky v meste, iniciovať a napomáhať rozvoju domácich a medzinárodných sietí subjektov znalostnej ekonomiky a prenosu medzinárodných skúseností, prilákať investície v oblasti strategických služieb;
3. Kvalita života - prostredníctvom zlepšenia kvality bývania, sociálneho zázemia a tiež príležitostí pre aktívne trávenie voľného času, vytvoriť príťažlivé, otvorené a vitálne mestom, poskytujúce perspektívu pre aktívny a zaujímavý život;
4. Kvalita životného prostredia a mestského priestoru - vytvoriť podmienky pre udržateľné zvyšovanie kvality života jeho obyvateľov, vedúce k vybudovaniu akceptovateľného životného prostredia a mestského priestoru;

5. Doprava a technická infraštruktúra - zlepšiť napojenie na vonkajšie dopravné siete, skvalitniť vnútornú mobilitu, založenú na energeticky efektívnych a k životnému prostrediu šetrných dopravných systémoch a poskytnúť modernú, kapacitne aj kvalitatívne dostatočnú technickú infraštruktúru pre súčasné potreby a budúci rozvoj;
6. Správa a riadenie mesta - spravovať mesto efektívne a transparentne, kontinuálne napredovať vo zvyšovaní kvality a dostupnosti služieb pre občanov, podporovať pozitívny vzťah občanov k mestu ich aktívnym zapájaním do správy vecí verejných.

(Stanovenie strategických tém rozvoja; Stratégia 2009).

Jedným z najvážnejších problémov súčasnej metropoly Slovenska, ktorý sa dlhodobo nedarí vyriešiť, je vnútromestská doprava. Väčšiu koordináciu všetkých systémov hromadnej dopravy si mesto sľubuje od zavedenia tzv. integrovaného systému dopravy (od roku 2010). Už niekoľko desaťročí existujú plány na výstavbu metra, ktoré sa doposiaľ nepodarilo realizovať a v najbližšej budúcnosti sa s jeho výstavbou ani nepočíta. Keďže najväčšie sídlisko (obytná zóna) na Slovensku je vybudované na pravom brehu Dunaja, jedinou možnosť dopravného prepojenia s centrom mesta (na ľavom brehu), doposiaľ predstavovali štyri mosty. Keďže ich kapacita nepostačovala, pristúpilo sa k príprave výstavby piateho v poradí – *mosta Apollo*. Jeho uvedením do prevádzky koncom roku 2005 sa problém prepojenia centra s najväčšou obytňou zónou vyriešil len čiastočne, preto v súčasnosti už existujú plány na výstavbu ďalšieho v poradí šiesteho, v tomto prípade diaľničného, mosta. Most Apollo patrí medzi najvýznamnejšie v poslednom období realizované stavby v Bratislave. Ovplyvnil celkový vizuálny obraz Bratislavy a zároveň sa stal aj jej novým symbolom, čím nahrail dovtedajšiu ikonu mesta – *most SNP*. Táto nová dominanta Bratislavy most Apollo, získala prestížne medzinárodné ocenenie, ktoré sa udeľuje za najlepšie stavebné diela, hlavne v oblasti infraštruktúry, od Americkej spoločnosti pre technické inžinierstvo - OPAL Awards za rok 2006. Experti ocenili modernú technológiu použitú pri konštrukcii mosta, inováciu a prínos pre rozvoj dopravy v Bratislave (OPAL Awards 2006). Z pohľadu propagácie stavby, mesta aj krajiny, bol zaujímavý aj ocenený proces jeho zhotovenia. Spočíval v postupnom otáčaní celej (vopred na brehu zmontovanej) viac ako 500 metrovej konštrukcie na miesto určenia. Táto celý týždeň trvajúca udalosť priťahla pozornosť nie len domácich ale aj zahraničných médií a upriamila tak pozornosť nie len na samotnú stavbu s pomerne komplikovanou geometriou ale aj na mesto a krajinu.

Ďalším veľkým stavebným projektom je komplex multifunkčných budov pod Bratislavským hradom na nábreží rieky Dunaj – *River Park*, ktorého autorom je známy holandský architekt Ericka van Egeraat. V dokončovanom komplexe bude viac ako 200 luxusných bytových jednotiek, 5 hviezdikový hotel, lukratívne kancelárske priestory a relaxačno-odpočinkové zariadenia. River Park je jedným z projektov, ktorými sa snaží Bratislava zmeniť imidž provinčnej metropoly a komunikovať tak obraz novej modernej metropoly stredoeurópskeho významu (River Park 2009). Podobným projektom, rovnako situovaným v lukratívnej časti na nábreží Dunaja je výstavba nového medzinárodného obchodno-zábavného centra *Eurovea*, spájajúceho nábrežie a centrum mesta (momentálne prebieha záverečná fáza výstavby). Veľkú časť priestoru budú zaberáť verejné priestory a zeleň, čím sa dosiahne vytvorenie príjemného prostredia pre bytové jednotky a kancelárske priestory, ktoré budú jeho súčasťou.

Zaujímavým mestotvorným prvkom je aj *nová budova Slovenského národného divadla*. Ide o stavbu v postmodernom štýle s technicistickými prvkami, navodzujúcej industriálny dojem. Výstavba tohto moderného komplexu resp. podľa autorov „fabriky na umenie“, prebiehala viac ako 20 rokov a v súčasnosti je súčasťou ďalšej novobudovanej lukratívnej komerčno-administratívnej zóny Bratislavy známej ako *Panorama City*. Ide o polyfunkčný komplex, ktorý popri moderných kancelárskych priestoroch a objektoch komerčného charakteru vytvorí priestor na relax, zábavu i nočný život. Siluety dvoch obytných veží, ktoré sa s výškou okolo 150 m stanú najvyššími budovami na území Slovenska a tým výrazne zmenia aj panorámu Bratislavy. (Pokorný 2009, Panorama City 2009).

Bratislava je v súčasnosti, aj napriek hospodárskej kríze, považovaná za perspektívne miesto pre investorov, developerov ale aj konečných užívateľov. Jednou z ambícií mesta, je priťahnúť sídla veľkých spoločností a posilniť tak administratívno-centrálny význam mesta v stredoeurópskom priestore. Pre tento účel boli postavené mnohé *biznis centrá* (napr. Bratislava Business Center V, Apollo Business Center a i.) a do budúcnosti sa plánuje výstavba ďalších. Na území pozdĺž hranice s Rakúskom sa rozvíjajú priemyselné parky pre technologicky zamerané malé a stredné podniky (Podnikateľ 2007). Súčasťou stratégie rozvoja ekonomiky mesta založenej na vedomostiach má byť projekt CEPIT Bratislava (Central European for Innovate Technologies Bratislava), ktorý sa momentálne nachádza so svojej iniciálnej fáze. Zámerom je vybudovať vedecko-technologický park na území mesta, ponúkajúci platformu pre spoluprácu podnikov, vzdelávacích a vedeckých zariadení, poskytovateľov rozličných služieb, čím sa má vytvoriť urbanistická štruktúra s vyváženou kombináciou funkcií (CEPIT 2009).

V oblasti premyslenej výroby, je súčasná Bratislava a jej širšie zázemie (západ Slovenska) považovaná za nový Detroit. K takémuto obrazu prispievajú v súčasnosti na Slovensku pôsobiace tri automobilky, ktorých produkcia sa aj napriek hospodárskej kríze medziročne zvyšuje a do roku 2011 sa počíta s výrobou až 900 tis. aut. Ak vezmeme v úvahu celkový počet obyvateľov krajiny (v roku 2009 - 5 421 937 obyvateľov, zdroj: ŠÚSR 2010), Slovensko je na prvom mieste vo svete v počte vyrobených áut na jedného obyvateľa (SITA, 2008). V samotnej Bratislave sa nachádza v súčasnosti najväčší slovenský exportér automobilka Volkswagen Slovakia, ktorého vývoz predstavuje viac ako 15% celkového exportu Slovenskej republiky. Ročne vyrobí okolo 200 000 kusov aut a zamestnáva približne 8,5 tisíc pracovníkov. Dôležitým výrobným podnikom patriacim v súčasnosti medzi tri najmodernejšie rafinérie v Európe, je rafinérsko-petrochemická spoločnosť Slovnaft, ktorý produkuje a distribuuje výrobky z ropy. Zamestnáva približne 2,5 tisíc zamestnancov (Slovnaft 2008). Väčšina investícií v poslednom období smerovala do výrobných podnikov alebo do sektoru vyspelých technológií.

Dôležitým momentom v oblasti skvalitnenia športovej infraštruktúry, bolo získanie práva Bratislavy hostiť Majstrovstvá sveta v ľadovom hokeji na jar 2011 (časť zápasov sa bude odohrávať v Košiciach). Pri tejto príležitosti sa plánuje do konca roka 2010 komplexná prestavba pôvodného zimného štadióna Ondreja Nepelu, na modernú viacúčelovú arénu s kapacitou 10 tisíc miest na sedenie. Celkovo sa počíta s investíciou v hodnote 40 miliónov eur. Súčasťou projektu obnovy by mala byť aj modernizácia polyfunkčného športového centra na Tehelnom poli (v bezprostrednom susedstve hokejovej arény) súčasťou ktorého by malo byť aj verejné kúpalisko, národné tenisové centrum a budúci nový futbalový štadión. (Podnikateľ 2009).

Bratislava ako hlavné mesto je aj národnou kultúrnou metropolou, s najväčšou koncentráciou kultúrnych inštitúcií (divadlá, kiná, galérie, múzeá a pod.). Najvýznamnejším kultúrno-spoločenským podujatím, ktoré každoročne pritiahne viac ako 100 tisíc návštevníkov je Bratislavské *Kultúrne leto a Hradné slávnosti* (v r. 2009 to bolo 112 tisíc návštevníkov so stúpajúcou tendenciou). Ide o medzinárodné podujatie trvajúce tri mesiace, na ktorom vystupuje okolo 4000 umelcov z takmer 20 krajín sveta. Na 20 scénach v rámci celej Bratislavy sú pre návštevníkov dostupné pestré podujatia rozličných žánrov. Medzi najvýznamnejšie a najprestížnejšie medzinárodné festivaly na Slovensku s dlhoročnou tradíciou (od roku 1964) patrí podujatie *Bratislavské hudobné slávnosti*, ktoré sú zároveň jediným slovenským podujatím zaregistrovaným v rámci Európskej asociácie festivalov EFA so sídlom v Bruseli. Počas dvoch týždňov odznie okolo 25 symfonických a komorných koncertov. Súčasťou podujatia je *medzinárodná tribúna mladých interpretov New Talent*, organizovaná Európskou vysielacou úniou EBU so sídlom v Ženeve, pod záštitou UNESCO a Medzinárodnej hudobnej rady IMC v spolupráci so Slovenským rozhlasom (Slovakia Travel 2005). Oblasť filmového umenia prispieva k zviditeľňovaniu mesta prostredníctvom známeho *Medzinárodného filmového festivalu Bratislava* (International Film Festival Bratislava - IFFBA), známeho tiež aj ako Bratislavský filmový festival. V roku 2009 si festivalový program pozostávajúci zo 175 celovečerných, stredometrážnych a krátkych filmov, prišlo pozrieť takmer 20 000 divákov v troch mestách (Weisenbacher 2009). Pravidelne od r. 2003 je organizované v uliciach Bratislavy kultúrne podujatie *Bratislavské korunovačné slávnosti*, ktoré podľa odhadov priláka okolo 100 tisíc divákov. 120 hercov v dobových kostýmoch zinscenuje autentický obrad korunovácie panovníka, podľa skutočných historických udalostí, pričom každý rok je venovaný inému panovníkovi, v presnom chronologickom slede. (TASR 2006; Korunovačné slávnosti 2008). Medzi podujatia, ktoré každoročne pritiahnu najväčší počet návštevníkov tradične patria *Bratislavské silvestrovské oslavy*, ktoré sú známe tiež pod označením *Partyslava*. Hlavná časť podujatí sa odohráva v historickom centre mesta a ročne priláka niekoľko desiatok tisíc domácich i zahraničných návštevníkov (v roku 2006 to bolo takmer 100 tisíc) (SITA 2007, HN 2010). Jedným z podujatí, ktoré organizuje samospráva hlavného mesta s cieľom podporiť rozvoj domáceho ale aj zahraničného kultúrneho turizmu v Bratislave, je dvojdenný *Program otvorených dverí - Dotknite sa mesta!* V tomto čase sú pre verejnosť bezplatne otvorené rôzne atrakcie, napríklad múzeá, galérie, ZOO, botanická záhrada, prehliadky mestom, prehliadka starej radnice, bezplatné sú mnohé koncerty, športové akcie a i., vrátane mestskej hromadnej dopravy, ktorej atraktivnosť zvyšujú špeciálne premávajúce historické električky a trolejbusy (Návštevník 2008).

Napriek tomu, že Bratislava je vzhľadom k počtu návštevníkov najdôležitejšou turistickou destináciou v krajine, jej potenciál nie je ani zďaleka využitý podľa predstáv autorít mesta. Slabinou, ktorú sa doposiaľ nepodarilo uspokojivo prekonať, je nedostatočná propagácia mesta vo vzťahu k potenciálnym návštevníkom, najčastejšie zdôvodňovaná absenciou finančných prostriedkov. No aj napriek tomu, mesto zaznamenalo v roku 2004 viac ako 20% medziročný nárast počtu zahraničných turistov oproti predošlému roku (CR 2002). Najväčšou mierou sa o tento prudký nárast zaslúžil rozvoj nízkonákladovej leteckej dopravy, ktorá prispela k oživeniu letiska M. R. Štefánika, ktoré v roku 2004 zaznamenalo nárast počtu prepravených osôb oproti predchádzajúcemu roku o vyše 90 % (Horváthová J. 2010). Spolu s všeobecne nízkou úrovňou cien služieb v porovnaní so štátmi západnej Európy, sa stala Bratislava atraktívnym miestom jednodennej či víkendovej nákupnej a party turistiky. Tento fakt si všimli mnohé vplyvné Európske printové médiá a uverejnili sériu článkov propagujúcich Bratislavu ako

„lacné mesto pre nákupy v zahraničí“ (cheap foreign city to buy your presents)(Moss 2003, Telegraph 2004 a iné) a vďaka pulzujúcemu nočnému životu aj lacnou destináciou pre clubbing turizmus. Silu vplyvu tohto druhu dopravy na turizmus v metropole Slovenska, preverí rok aj 2010, ktorý bude prvým po krachu najdôležitejšieho nízkonákladového leteckého prepravcu leteckej spoločnosti SkyEurope v jeseni roku 2009 a to aj z toho dôvodu, že uvoľnený trhový priestor nebol ani po polroku obsadený alternatívnym prepravcom.

Významnou udalosťou, ktorá prispela k zviditeľneniu Bratislavy a celej krajiny bol trojdenný Slovakia Summit 2005, na ktorom sa stretli prezidenti USA a Ruskej federácie: George W. Bush a Vladimir Putin. Pre Bratislavu a Slovensko predstavovala mediálnu udalosť roka, na ktorej sa zúčastnilo 600 printových médií, 42 televíznych štábov a 30 rozhlasových staníc (Incheba 2009). Bezproblémový priebeh stretnutia, prispel k zlepšeniu reputácie Bratislavy ako mesta schopného zorganizovať podobné podujatia a preto na jeseň roku 2009, získala dôveru pre organizáciu dvojdného stretnutia ministrov obrany členských krajín Severoatlantickej aliancie (NATO), za účasti približne 800 delegátov z 28 členských krajín aliancie a vyše 300 novinárov (Petit Press 2009). Poslednou zo série široko medializovaných podujatí, ktoré prispeli k zlepšeniu imidžu Bratislavy bola návšteva Kráľovnej Alžbety II. a Vojvodu z Edinburgu koncom roka 2008.

Analyzujúc doterajšie aktivity mesta, je aktuálne snaženie Bratislavy, zamerané na vytvorenie modernej metropoly stredoeurópskeho významu, poskytujúcej výborné podmienky pre podnikanie a lokalizáciu administratívnych centráľ spoločností, s koncentráciou náročných vedecko-technologických aktivít a poskytujúcou primerané zázemie pre vysokokvalifikovaných odborníkov v čo najširšom spektre hospodárskych aktivít. Na podporu komunikácie takto stanovenej identity mesta, pristúpilo mesto v roku 2004 k vytvoreniu nového jednotného vizuálneho štýlu komunikačných prostriedkov Bratislavy, súčasťou ktorého bolo aj nové logo, symbolizujúce Bratislavský hrad ako najznámejšiu dominantu mesta a slogan – „Bratislava – malé veľké mesto“, predstavujúci ekvivalent národného sloganu „Slovensko – malá veľká krajina“. Je však potrebné poznamenať, že existujúca diskusia sa skôr prikláňa na stranu jeho kritikov, ktorí namietajú jeho vágnosť ako aj to, že skôr asocioje komplex z malosti ako pozitívny odkaz smerom k vytvoreniu predstavy útulnej krajiny, čo bolo zámerom miestnych autorít (Capková 2005).

Záver

Pri komplexnom pohľade na mesto, môžeme Bratislavu považovať za úspešný príklad zvládnutia transformačnej etapy rozvoja v kontexte prechodu od centrálno-byrokratického ekonomického a totalitného politického režimu k režimu s trhovou ekonomikou a pluralitnou demokraciou. Jej podiel na ekonomickom agregáte Slovenska sa v r. 1997-2006 zvýšil z 20,51 % na 27,58 % (Korec 2009), čím potvrdila svoje výrazne postavenie dominantného národného ekonomického centra v stredoeurópskom hospodárskom priestore. Zmenu v smerovaní stratégie značky mesta odzrkadľuje pokles úlohy priemyslu v prospech terciárneho a kvartérneho sektora ekonomiky (služby, verejná správa). Nepochybne však najväčšou víziou pre mesto zostáva pretrvávajúce zaostávanie za konkurenčnými metropolami (Varšava, Praha, Budapešť) a to vo väčšine ukazovateľov. Cieľ vytvoriť modernú metropolu stredoeurópskeho významu, sa Bratislava snaží dosiahnuť rozsiahlymi investíciami do infraštruktúry mesta, čo z nej robí aktuálne najatraktívnejšie mesto pre zahraničné investície na Slovensku (60,8 % podielu v rámci SR v roku 2006). Do budúcnosti sa teda branding mesta bude zameriavať na doposiaľ nenaplnené atribúty ako sú prítiahnutie najnáročnejších firemných činností (riadenie, výskum a vývoj, dizajn a pod.) a presadenie sa v konkurencii o prilákanie centráľ nadnárodných spoločností.

NOTE

Contribution is the part of solution of grant project VEGA no. 1/0611109 "Concept of place in regional-geographic analysis and synthesis and territorial marketing: theoretical-methodological basis and its application in a chosen model territory" (chief of the project prof. R. Matlovic).

Literatúra

- Avraham, E., Ketter, E. 2008. Media strategies for marketing places in crisis. Oxford: Butterworth Heinemann/Elesvier. 231pp. ISBN 978-0-7506-8454-1
- Buček J., 1995. Mesto, štát, územie (prípadová štúdia hlavného mesta SR – Bratislavy). Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica, 36, 131-250.
- Buček J., 2009. Ekonomika a podnikanie. in: Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja hlavného mesta SR Bratislavy na roky 2010-2020. Verejná prezentácia socio-ekonomickej analýzy. Bratislava, 29.9.2009.

- [Http://www.bratislava.sk/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=700000&id_dokumenty=11022216](http://www.bratislava.sk/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=700000&id_dokumenty=11022216)
- Bučeková, I. (2007). The development of the spatial structure of the hotel network in the territory of Bratislava. *Geografický časopis*, 59, 2007, 1, 6 figs., 3 tabs., 18 refs.
- Bratislava Tourist Service 2005. [Http://www.bratislava-info.sk/index.php?cl=n3&iid=51&action=view](http://www.bratislava-info.sk/index.php?cl=n3&iid=51&action=view)
- Bratislava v historickej skratke 2010. [Http://bratislava.xf.cz/historia.htm](http://bratislava.xf.cz/historia.htm)
- Capková A. 2005. Bratislava púta svojou útulnosťou, ETrend.sk. [Http://relax.etrend.sk/relax-cestovanie/bratislava-puta-svojou-utulnostou.html](http://relax.etrend.sk/relax-cestovanie/bratislava-puta-svojou-utulnostou.html)
- CEPIT 2009. Central European for Innovate Technologies Bratislava, oficiálne stránky projektu. [Http://www.cepit.sk/index.php/HOME.html](http://www.cepit.sk/index.php/HOME.html)
- CR 2002. Vývoj cestovného ruchu v Bratislave, 1Q – 3Q 2005. [Http://www.bratislava.sk/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=700000&id_dokumenty=4014143](http://www.bratislava.sk/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=700000&id_dokumenty=4014143)
- Fabricius M. 1999. Kornel Stodola, in Maťovčík A., Biografické štúdie 26, Matica slovenská, Biografický ústav, Martin, 277 p., ISSN: 1338-0354
- HN 2010. Slováci víтали rok 2010 ohňostroji i hmlou, ECOPRESS. [Http://m.hnonline.sk/c3-39675150-kw0000_d-slovaci-vitali-rok-2010-ohnostrojmi-i-hmlou-b-font-color-ff9900-video-font-b](http://m.hnonline.sk/c3-39675150-kw0000_d-slovaci-vitali-rok-2010-ohnostrojmi-i-hmlou-b-font-color-ff9900-video-font-b)
- Hospers, G.,J., 2004. Place marketing in Europe: the branding of the Oresund Region, *Intereconomics: Review of European Economic Policy*, 39 (5), pp. 271-279
- Horváthová J. 2010. Lacné letenky prilákali turistov do Bratislavy. ETrend- Slovensko. [Http://ekonomika.etrend.sk/ekonomika-slovensko/lacne-letenky-prilakali-turistov-do-bratislavy.html](http://ekonomika.etrend.sk/ekonomika-slovensko/lacne-letenky-prilakali-turistov-do-bratislavy.html).
- Incheba 2009. Summit Bush – Putin v Bratislave. Oficiálne stránky Incheba Expo Bratislava. [Http://www.incheba.sk/kontakt/1829](http://www.incheba.sk/kontakt/1829)
- Korec P., 2009. Globálna pozícia Bratislavy in: Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja hlavného mesta SR Bratislavy na roky 2010-2020. Verejná prezentácia socio-ekonomickej analýzy. Bratislava, 29.9.2009. [Http://www.bratislava.sk/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=700000&id_dokumenty=11022213](http://www.bratislava.sk/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=700000&id_dokumenty=11022213)
- KOTP 2008. Dunajský veľtrh a PKO, Klub ochrany technických pamiatok. [Http://kotp.railnet.sk/?p=471](http://kotp.railnet.sk/?p=471)
- Korunovačné slávnosti 2008. Korunovačné slávnosti Bratislava, oficiálne stránky podujatia. [Http://www.korunovacneslavnosti.sk/slavnosti.jsp?page=about](http://www.korunovacneslavnosti.sk/slavnosti.jsp?page=about)
- KRCR 2004. Koncepcia rozvoja cestovného ruchu v Bratislave na roky 2005-2006. [Http://www.bratislava.sk/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=700000&id_dokumenty=4014321](http://www.bratislava.sk/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=700000&id_dokumenty=4014321)
- Lacika J., 2000. Bratislava. Dajama, Bratislava, ISBN:80-88975-14-X
- Lenny 2007. Dálnice D2, státní hranice ČR/Slovensko- Malacký - Bratislava - státní hranice Slovensko/Maďarsko. [Http://www.dalnice-silnice.cz/Sk/D2.htm](http://www.dalnice-silnice.cz/Sk/D2.htm)
- Matlovič R., 2005. Geografia obyvateľstva Slovenska so zreteľom na rómsku minoritu. PU Prešov, ISBN:80-8068-348-4
- Mládek J., 2000. Mladé veľké obytné súbory (sídlišká) – osobitné prvky urbánnych štruktúr Slovenska. In Matlovič, R., ed., *Urbánny vývin na rozhraní milénií. Urbánne a krajinné štúdie* 3, 82-89., ISBN 80-88885-80-9.
- Moss S. 2003. Move over New York - bring on Bratislava, UK News, Guardian.co.uk. [Http://www.guardian.co.uk/uk/2003/dec/19/christmas.christmas2003](http://www.guardian.co.uk/uk/2003/dec/19/christmas.christmas2003)
- Navrátilová, H., Hatalová, M. 1996. Bratislava, sprievodca. VEDA SAV, Bratislava ISBN: 80-224-0450-0
- Návštevník 2008. Dotknite sa mesta! Predbežný program Bratislava pre všetkých 2009, oficiálne stránky pre návštevníkov Bratislavy. [Http://www.visit.bratislava.sk/vismo/dokumenty2.asp?id_org=700013&id=11015176&p1=11019436](http://www.visit.bratislava.sk/vismo/dokumenty2.asp?id_org=700013&id=11015176&p1=11019436)

- OPAL Awards 2006. Ceny pre Bratislavu. Oficiálne stránky hlavného mesta Slovenskej republiky.
[Http://www.bratislava.sk/vismo/dokumenty2.asp?id_org=700000&id=77610&p1=185330](http://www.bratislava.sk/vismo/dokumenty2.asp?id_org=700000&id=77610&p1=185330)
- Panorama City 2009. Oficiálne stránky projektu . [Http://www.jtfg.com/sk/panorama-city.html](http://www.jtfg.com/sk/panorama-city.html)
- Petit Press 2009. Začal sa summit, obmedzenia trvajú. Denník sme.sk.
[Http://bratislava.sme.sk/c/5074542/zacal-sa-summit-obmedzenia-trvaju.html#ixzz0cs7InhID](http://bratislava.sme.sk/c/5074542/zacal-sa-summit-obmedzenia-trvaju.html#ixzz0cs7InhID)
- Podnikateľ 2007. Oficiálne stránky hlavného mesta Slovenskej republiky. Bratislava - priestor pre hospodárstvo a podnikanie. [Http://www.bratislava.sk/vismo/dokumenty2.asp?id_org=700000&id=74926&p1=57131](http://www.bratislava.sk/vismo/dokumenty2.asp?id_org=700000&id=74926&p1=57131)
- Podnikateľ 2009. Oficiálne stránky hlavného mesta Slovenskej republiky. Bratislava prichádza na MIPIM 2009 v dobrej forme, prezentovať bude najmä verejné investičné projekty.
[Http://www.bratislava.sk/vismo/dokumenty2.asp?id_org=700000&id=11020164&p1=57131](http://www.bratislava.sk/vismo/dokumenty2.asp?id_org=700000&id=11020164&p1=57131)
- Pokorný J. 2009. Bude mať Slovensko konečne prvý mrakodrap? Real Estate Market. Winter 2010.
[Http://www.bratislava.sk/vismo/zobraz_dok.asp?id_org=700000&id_ktg=11006061&p1=11033201&rd=1000](http://www.bratislava.sk/vismo/zobraz_dok.asp?id_org=700000&id_ktg=11006061&p1=11033201&rd=1000)
- River Park 2009. Oficiálne stránky projektu. [Http://www.jtfg.com/sk/river-park.html](http://www.jtfg.com/sk/river-park.html)
- SITA 2007. Silvestrovský program si pozrelo takmer 100 tisíc ľudí. [Http://www.24hod.sk/clanok-23761-silvestrovsky-program-si-pozrelo-takmer-100-tisic-ludi.html](http://www.24hod.sk/clanok-23761-silvestrovsky-program-si-pozrelo-takmer-100-tisic-ludi.html), citované 15.1.2010.
- SITA 2008. Slovensko vyrába najviac áut na obyvateľa. [Http://hnonline.sk/ekonomika/c1-23870240-slovensko-vyraba-najviac-aut-na-obyvatela](http://hnonline.sk/ekonomika/c1-23870240-slovensko-vyraba-najviac-aut-na-obyvatela)
- Slovnaft 2008. Slovnaft, Plc. Oficiálne stránky spoločnosti. Riadenie ľudských zdrojov.
[Http://www.slovnaft.sk/sk/o_nas/spolocenska_zodpovednost/sd/starostlivost_o_ludi/riadenie_ludskych_zdrojov/?print](http://www.slovnaft.sk/sk/o_nas/spolocenska_zodpovednost/sd/starostlivost_o_ludi/riadenie_ludskych_zdrojov/?print)
- Slovakia Travel 2005. Portál Slovakia.travel, Národný jednotný informačný systém cestovného ruchu Slovenskej republiky. Bratislavské hudobné slávnosti – BHS.
[Http://www.slovakia.travel/entitaview.aspx?l=1&smi=8113<=1&idp=3002](http://www.slovakia.travel/entitaview.aspx?l=1&smi=8113<=1&idp=3002)
- SME 2004. Výšková budova STV 107,5 m, publikované 13. 8. 2004, SME.sk, Petit Press.
[Http://bratislava.sme.sk/c/1712546/vyskova-budova-stv-1075-m.html](http://bratislava.sme.sk/c/1712546/vyskova-budova-stv-1075-m.html)
- Správa 2007. Ročná správa o plnení vybraných investičných projektov hlavného mesta SR Bratislavy na roky 2007 – 2010, apríl, 2009, schválená v Mestskom zastupiteľstve hlavného mesta SR Bratislavy
- Stanovenie strategických tém rozvoja 2009. Dokument zo stretnutia členovia hlavnej plánovacej skupiny.
[Http://www.bratislava.sk/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=700000&id_dokumenty=11023119](http://www.bratislava.sk/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=700000&id_dokumenty=11023119)
- Stratégia 2009. Strategická vízia a globálne ciele; oficiálne stránky mesta Bratislava.
[Http://www.bratislava.sk/vismo/dokumenty2.asp?id_org=700000&id=11023043&p1=51737](http://www.bratislava.sk/vismo/dokumenty2.asp?id_org=700000&id=11023043&p1=51737)
- SRB 2008. Stratégia rozvoja hlavného mesta SR Bratislavy. Oficiálne stránky hlavného mesta Bratislavy.
[Http://www.bratislava.sk/vismo/zobraz_dok.asp?id_org=700000&id_ktg=11006061&p1=11033201&rd=1000](http://www.bratislava.sk/vismo/zobraz_dok.asp?id_org=700000&id_ktg=11006061&p1=11033201&rd=1000)
- ŠÚSR 2010. Štatistický úrad Slovenskej republiky. Oficiálne štatistické údaje SR – Demografia.
[Http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=2434](http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=2434)
- TASR 2006: Korunovačné slávnosti 2006: Bratislavu navštívilo 100 tisíc divákov!
[Http://www.gregi.net/vl/article/Korunovacie_slavnosti_2006_Bratislavu_navstivilo_100_tisic_divakov_15408/](http://www.gregi.net/vl/article/Korunovacie_slavnosti_2006_Bratislavu_navstivilo_100_tisic_divakov_15408/)
- Telegraph 2004: Slovakia: Weekend to remember, Telegraph.co.uk.
[Http://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/europe/slovakia/729551/Slovakia-Weekend-to-remember.html#1](http://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/europe/slovakia/729551/Slovakia-Weekend-to-remember.html#1)
- Weisenbacher P. 2009: Filmový festival Bratislava 2009: po novom a lepšie. H
<http://www.jetotak.sk/autonomna-zona/filmovy-festival-bratislava-2009-po-novom-a-lepsie>

ŽSR 2008: História železníc - Prvé železnice, Železnice Slovenskej Republiky, oficiálne stránky.
[Http://www.zsr.sk/slovensky/historia-zeleznic/prve-zeleznice.html?page_id=1273](http://www.zsr.sk/slovensky/historia-zeleznic/prve-zeleznice.html?page_id=1273)